

L'escenari de la carnisseria de l'Ebre

JOSEP OLIVERAS I SAMITIER

Professor de Geografia. URV

Diumenge passat el director del *Diari* recordava el 75 aniversari de l'acabament de la batalla de l'Ebre qualificant-lo com l'episodi més sagnant de la Guerra Civil que va costar la vida a molts soldats, un estrall humà difícil de precisar amb exactitud, però que va ser molt alt i al qual cal afegir el dels ferits i mutilats que alguns autors consideren que va ser el del doble dels morts.

El nombre d'afectats va ser més gran, si es té en compte la població civil que vivia a la zona, els presoners, els bombardejats de les zones de subministrament i totes les persones que psicològicament van viure aquell drama. Va ser una «carnisseria», perquè, com deia un comunicat de guerra de la 1a Divisió de Navarra referent a un contraatac dels republicans, aquest es va rebutjar «*logrando hacer mucha 'carne' al enemigo*».

No tractaré pas ara d'escriure sobre el desenvolupament d'aquells esdeveniments, sinó solament parlar d'atenció sobre l'escenari elegit per a la batalla i els condicionaments que aquell espai físic va suposar.

L'elecció de l'ofensiva republicana va ser obra del cap de l'Estat Major Vicente Rojo, davant la pèrdua de Terol i l'ofensiva dels rebels que els portà cap al Maestrat i prendre Vinaròs el mes d'abril del 1938. El perill era aleshores

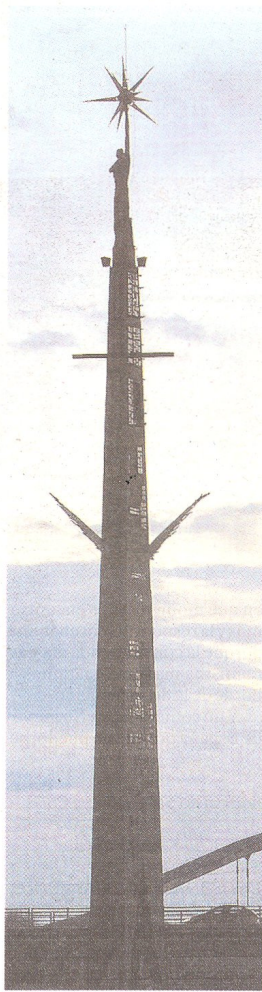
perdre Sagunt i València, amb la qual cosa era molt més fàcil la conquesta de Madrid.

Catalunya quedava, per altra banda, aïllada en una frontera que es considerava natural i prou sòlida formada per l'Ebre, part del Segre i la Noguera Pallaresa.

Atacar des de Catalunya i per l'Ebre significava retirar part de les tropes colpistes que estaven en altres fronts, principalment el de València, amb la qual cosa hi havia algunes possibilitats de canviar el curs de la guerra o potser allargar-la fins a enllaçar-la amb una conflagració europea que es veia imminent.

Una ofensiva per l'Ebre, entre Benifallet i Mequinensa, semblava difícil perquè el riu era una barrera d'una amplada que oscil·lava entre els 100 i els 150 metres, amb una profunditat que fàcilment anava dels 2 als 5 metres, i una velocitat de l'aigua que podia estar entre 1 i 2 metres per segon, atès el desnivell existent del riu entre la connexió amb el Segre i la desembocadura del Canalet.

Però, per la banda dreta del riu, per la part propera a Tortosa s'alçava la formidable muralla dels Ports, amb alçades superiors als 1.000 metres, i després venien les serres de Pàndols i Cavalls, amb alçades que anaven davallant des de la cota dels 705 metres al Puig Cavaller, cap als 600 i 500 metres a mesura que les serralades avançaven en direcció NE, però amb unes grans irregularitats, amb un terreny molt abrupte, de forts pendents, marcats per les cingleres de roques calcàries de l'era secundària, amb incrustacions

en alguns llocs de materials conglomerats de l'era posterior.

A més, les barreres més altes eren protegides per serres paral·leles d'alçades més baixes, com les del Febrer, la de Santa Madrona o la del Vall de la Torre. Els passos entre les serres eren estrets i coberts, amb nombrosos torrents que davallaven de les alçades i, a les parts més planeres, barrancs que feien de fossats naturals.

Travessar el riu va ser una operació d'èxit parcial per les forces republicanes, però sense l'ajut coordinat de l'aviació en els primers dies i la lentitud en el transport del material pesat, van fer que no s'acongués entrar ni a Gandesa, ni a Vilalba dels Arcs.

La batalla es desenvolupà en una zona reduïda, d'uns 600 km², amb una longitud de riu d'uns 65 km, una profunditat ofensiva d'uns 30 km des del riu al punt màxim de penetració i uns fronts parcials de lluita directa d'uns 5 km, una zona on s'intervingueren prop d'uns 100.000 combatents per banda.

Es va produir una guerra ferotge de posicions, seguint esquemes de la I Guerra Mundial, en què cada atac havia de ser seguit del corresponent contraatac i en què era molt important dominar les alçades per poder des de dalt disparar amb més avantatge sobre els de baix.

Per això va ser una batalla de cotes, algunes de les quals es van fer famoses, perquè ara eren preses per uns al matí i a la tarda o l'endemà pels altres, i així en dies successius. Algunes d'aquestes alçades reberen noms significa-

tius, com la cota de la Mort, que cobria el pas cap a Gandesa.

Des de baix l'artilleria rebel havia de llançar foc continuat contra dalt, esberlant les calcàries i convertint-les en metralla, però permetent als resistents republicans resguardar-se al contrapendent i tornar als cims quan parava l'artilleria per fer avançar la infanteria.

Els rebels comptaren amb l'inesestimable ajut de l'aviació italiana i alemanya, una artilleria més nombrosa i potent, més militars professionals i més facilitat en renovar les tropes de xoc. Al bàndol republicà hi hagué inicialment molt valor i entusiasme, amb una moral propagada pels comissaris que com un mantra repetien: «*Resis-*

Ambraó Manuel Azaña

va dir: 'Esta guerra no

sirve para nada, no

resuelve nada'

tir, sin ceder un metro». El resultat fou una gran trencadissa les conseqüències de la qual encara es noten en la política espanyola.

Ambraó Manuel Azaña, un home més de pensament que d'acció, escrigué: «*Esta guerra no sirve para nada. No resuelve nada. Concluida subsistirán los móviles que la han desencadenado, y las cuestiones de orden nacional que se han querido solventar a cañonazos, reaparecerán entre los escombros y los montones de muertos*», unes frases que 75 anys després encara ressonen.